NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik gesproken, zoo gelooven wij ook, daarom spreken wij ook.

2 COR. IV: 13.

OVER DE ERFZONDE.

Het is de belijdenis der algemeene rechtgevoelende Christenheid, welke zich in de woorden van ons hervormd kerkgebed openbaart, wanneer de gemeente tot den Heere ſpreekt: »Wij bekennen en belijden voor uwe goddelijke Majeſteit, dat wij arme, ellendige zondaren zijn, ontvangen en geboren in alle boosheid en verderfeniſſe, geneigd tot alle kwaad en onnut tot eenig goed, en dat wij met ons zondig leven zonder ophouden uwe heilige geboden overtreden, waardoor wij uwen toorn tegen ons verwekken, en naar uw rechtvaardig oordeel op ons laden de eeuwige verdoemeniſſe (1).'' En (gelijk een uitmuntend Kerkleeraar onzer Waalſche zustergemeenten zegt) »deze leer is zoo naauw verbonden aan de geheele verordening des heils, aan geheel het Evangeliſche ſtelſel van de rechtvaardiging en heiliging van den zondaar, dat in haar al de practikale waarheden des Evangeliums heur grond en reden hebben. Deze waarheid is het alzoo, die de noodzakelijkheid der overige beſlist, en zonder haar heeft in ons oog het evangelie geenen zin (2).'' Het is alleen de uit zelfzucht en eigenliefde geboren trek van den verdorven en gevallen mensch, om op zich zelf te ſtaan, om onafhankelijk te zijn van het voorgeſlacht en de geſlachtsgemeenſchap waarin hij geboren is, zoowel als van de Overheid waaronder God hem ſtelde, die tot de hardnekkige loochening en beſtrijding dezer bijbelwaarheid, vooral in onze dagen van zucht tot ontbinding en onafhankelijkheid, gevoerd heeft; en zij kan niet beter worden beſtreden, dan door aan te toonen, dat de van God ingegevene Schrift de menſchen nooit als onafhankelijk op zich zelf ſtaande individuën (gelijk de Engelen en duivelen zijn) beſchouwt, maar in tegendeel, altoos in die geſlachtsgemeenſchap, door welke wij, of kinderen, leden, ſpruiten en ſcheuten zijn van den ſtam des eerſten Adams, of, door den Geest der aanneming tot kinderen, met Jezus Christus onzen grooten God en Zaligmaker *ééne plante* geworden (1), en ingelijfd zijn in Hem, die *het Hoofd* is *der Gemeente* (2).

»Zoo maken dan (gelijk een Nederlandsch Schrijver onzer dagen wel te recht aanmerkt) alle de menſchen, die leven, geleefd hebben, en nog in het leven zullen gebracht worden, ééne groote éénheid, één volkomen geheel uit voor God. Wij zijn alle te zamen met Adam onzen eerſten ſtamvader één bloed, éénzelfde boom van allerruimſten omvang, waarvan de takken zich aan alle de einden der aarde wijd en zijd uitbreiden. En hoe duidelijk wordt ons hierdoor die zoo zeer door het ongeloof beſtredene, maar door Gods woord zoo ſterk betuigde leere der gemeenſchap van alle menſchen die geboren worden, aan Adams eerſte zonde, en ſchuld, en ſtraf, en ellende! Adam was naar het beeld Gods geſchapen; in hem, wiens naam (אדם) reeds in de oorſpronkelijke taal alle de uit hem geſprotene menschheid vertegenwoordigt; in hem beſtond de geheele menſchelijke natuur, en alle de toekomende geſlachten lagen in hem als verborgen, gelijk in den eikel des eikenbooms de gantſche ſtam met alle zijne takken, bladen en vruchten, die zich tot zijne volle geſtalte eerst in den voortgang van dagen en jaren ontwikkelen zal. In hem was de gantſche menschheid oorſpronkelijk goed; want God had gezegd: *Laat ons menſchen maken naar onzen*

(1) Zie de *Liturgie der Geref. kerken in Nederland.* Van deze voortreffelijke zoogenaamde *Confeſſion des péchés* wordt terecht door een christelijk tijdſchrift in Frankrijk aangemerkt: »Het gebed dat onze Liturgie opent, 't welk men gewoonlijk de *Belijdenis van zonden* noemt, een heerlijk gebed, is wellicht het beste en meest evangeliſche (na dat des Heeren, met recht het allervolmaaktſte genoemd), hetgeen aan menschelijke lippen gegeven werd uit te ſpreken. Dit gebed bevat in weinige regelen de grondleerſtukken van het Evangelie.'' (*Archives du Christianisme*, 1834. p. 11).

(2) Sécretan, *Sermons*. p. 184.

(1) Rom. VI. v. 5.

(2) Eph. V. v. 30.

beelde, en naar onze gelijkenisſe! en toen Hij den mensch geſchapen had, man en wijf, en die beide gezegend en tot hen gezegd had: *Weest vruchtbaar, en vermenigvuldigt, en vervult de aarde, en onderwerpt ze, en hebt heerſchappij over al het geſchapene op aarde*, zoo zag de Heere God al dat Hij gemaakt hadde, en ziet, het was zeer goed. — Doch is de mensch, is het naar Gods beeld geſchapen ſchepſel, in dien ſtaat en ſtand gebleven, en mag het ook nog in zijnen tegenwoordigen toeſtand *zeer goed* genaamd worden? Verre is het daar van daan. Het alleruitdrukkelijkſte getuigenis der H. S., de geſchiedenis van alle tijden, volkeren, oorden; de ondervinding van ieder dag, van iedere ure, ſtemmen in de ontkenning dezer vrage op het ondubbelzinnigst te zamen. De eerſte mensch zondigde, hij was ongehoorzaam, hij verwijderde zich van God, hij gaf zich over aan de verleiding en aan de macht van den Afgevallenen uit den rang der Engelen, van hem, die zondigt van den beginne, zijn beginſel waarin ook hij geſchapen was (want God heeft alle dingen *goed* geſchapen) niet bewarende. Deze zonde bracht den mensch onder den vloek van den heiligen en rechtvaardigen God, en onder de heerſchappij van den dood, den lichamelijken, geestelijken en eeuwigen dood, naar het te voren bedreigde en plechtig uitgeſproken vonnis. Onder dien vloek, onder dat doodvonnis, onder die ſchuld, was dan ook geheel het menſchelijk geſlacht, ten gevolge der volſtrekte éénzelvigheid van den ſtam met alle de in hem beſlotene en uit hem zich allengs ontwikkelende loten, begrepen. Het doodvonnis over Adam uitgeſproken, ondergaat niet hij ſlechts, maar al dat uit hem geboren is, en tot het einde toe der eeuwen nog zal geboren worden; en aan alle menſchen zonder eenig onderſcheid, getuigt alles wat om ons is van dat verſchrikkelijke vonnis ieder oogenblik: *Gij zult den dood ſterven!* Indien dan de ſtraffe des doods over alle menſchen gekomen is, zoo moet ook de zonde zelve, en het verderf uit de zonde, en het verlies door de zonde van de heerlijkheid der gelijkenisſe Gods, zich niet bij Adam alleen bepaald hebben, maar in hem aan al wat mensch genaamd wordt gemeen zijn. Want hoe zoude er gemeenſchap in de ſtraf zijn, indien er geene gemeenſchap ware der zonde en der ſchuld? En dit is hetgeen de Apostel ook uitdrukkelijk leert: *Door éénen mensch is de zonde in de wereld ingekomen en door de zonde de dood. — Door de misdaad van éénen zijn velen geſtorven. — De schuld is uit ééne misdaad tot verdoemenisſe. — Door de misdaad van éénen heeft de dood geheerscht door dien éénen. — Door de ongehoorzaamheid van dien éénen menſche zijn velen tot zondaars geſteld geworden. — Gelijk ze allen in Adam ſterven, zoo zullen ze ook in Christus allen levendig gemaakt worden.* Waarmede overééņſtemmen alle die menigvuldige plaatſen der Schrifture, die van de algemeene verdorvenheid, zonde, ſchuld, volſtrekte onmacht ten goede, van alle menſchen, naar hunne natuurlijke geboorte, zonder onderſcheid, zoo overvloedig en door de daden zelve getuigenis geven. Adam na zijnen val en daarop gevolgde veroordeeling, als Hoofd en Vader van het ganſche menſchelijke geſlacht, wordt gezegd dien zoon, uit wien alle na den zondvloed beſtaande geſlachten afſtammen, te hebben gewonnen naar zijne gelijkenisſe, naar zijn evenbeeld; dat is, zondig en ſchuldig, gelijk zijne ouderen, niet *geſchapen*, maar door de verleidinge des Boozen geworden waren; en gelijk ook zoo vele eeuwen later zich de godzalige koning van Israël, bij de beſchouwing en betreuring zijner zonden beleed te zijn: in ongerechtigheid geboren en ontvangen in zonde. *Geheel de wereld ligt* ſedert dien ontzettenden val *in het booze.* God verklaart aan Noach, dat het gedichtſel van 's menſchen harte boos is van zijner jeugd aan; en de Heere Christus aan Nicodemus: dat hetgene uit vleesch geboren is, vleesch is; terwijl de Heilige Geest door den mond des Apostels getuigt, dat het bedenken des vleesches vijandſchap is tegen God, ja dat wij allen zijn van nature kinderen des toorns, dood in de misdaden en in de zonden, onbekwaam om de dingen die des Geestes Gods zijn te verſtaan, en alzoo in de onmogelijkheid, in ons zelven, buiten de vernieuwinge van ons harte door de kracht des Heiligen Geestes, om het koningrijk Gods te zien. Van daar die algemeene boosheid, waarvan de Schrift getuigenis geeft, van Caïn den eerſten broedermoordenaar af tot op de verdelging der eerſte wereld door den zondvloed in Gods rechtvaardigen en lang getergden toorn; en wederom van dat tijdſtip af door alle eeuwen heen, onder alle volken, zonder onderſcheid ook der meest verlichte, allerbeſchaafdſte, zelfs door Gods eigen woord (gelijk eertijds de Joden, naderhand de Christen-natiën) bevoorrechte geſlachten!

Het is overal zonde, bederf, ſchuld en dood, dat de heilige geſchiedenisſen in de wereld aanwijzen, beſtraffen, veroordeelen, verkondigen. Het is overal oorlog, twist, nijd, vijandſchap; haat tegen God en den naasten, waarvan ook alle de ongewijde geſchiedenisſen, hetzij meer hetzij min openbaar, getuigenis geven; en het zijn wederom dezelfde dingen, die wij in de dagelijkſche ondervinding en beſchouwing van wereld en menſchen, van hunnen handel en wandel, van ſtaten en huisgezinnen, van het binnenſte zelve onzer eigene harten, indien wij aandachtig op hetgene ons allerwege voor oogen geſteld wordt willen zijn, terug zullen vinden! Zoodat het niet van een bijzonder gedeelte van Joden of Heidenen, niet met uitzondering van wie of wat het ook zijn moge, dat uit Adam geteeld is, maar over alle en een iegelijken menſche, door Profeten en Apostelen, op afſtanden van vele eeuwen; maar in eene allervolſtrektſte éénigheid en verbindinge des geestes in het geloove en de verkondiging der waarheid geſchreven ſtaat: »*Allen zijn ze onder de zonde! Daar is niemand rechtvaardig, ook niet één. Daar is niemand die verſtandig is, daar is niemand die God zoekt. Allen zijn ze afgeweken, te zamen zijn zij onnut geworden: daar is niemand die goed doet, daar is ook niet tot één toe. Hunne kele is een geopend graf: met hunne tongen plegen zij bedrog: ſlangenvenijn is onder hunne lippen. Welker mond is vol van vervloeking en bitterheid. Hunne voeten zijn snel om bloed te vergieten. Vernieling en ellendigheid is in hunne wegen; en den weg des vredes hebben zij niet*

gekend. Daar is geene vreeze Gods voor hunne oogen. — *Wij weten nu dat al wat de wet zegt, zij dat ſpreekt tot degenen die onder de wet zijn* (dat is: onder den rechtvaardigen en heiligen eisch van het onveranderlijke en onſchendbare recht Gods; en daarvan is geen één mensch, waar of wanneer ook geboren, vrij); *opdat alle mond geſtopt worde, en de geheele wereld voor God verdoemelijk zij* (1)".

Doch het is het kwalijk begrepene woord *erfzonde*, dat velen ergernis heeft gegeven, als onderſtelde het iets, dat even als de goederen die wij erven, ons wel eigen, maar niet in den grond onzer natuur zelve geworteld is. En echter berust de wezenlijkheid en de grond van alle erfrecht op deze zelfde éénheid en geſlachtsgemeenſchap tusſchen voorouders en nakroost, tusſchen ſtam en afſtammelingen, welke ook de eerſte zonde algemeen maakt over het ganſche geſlacht, en den grond en het eigenlijke wezen onzer natuur uitmaakt. Onze val in Adam is ons nog eerder eigen dan onze perſoonlijkheid zelve; deze val toch is het feit onzer natuur, vóór dat wij in dezelve als afzonderlijke, enkele perſonen beſtonden. Sedert de eerſte zonde van onzen eerſten Stamvader, is: mensch te zijn en verloren zondaar te zijn, één en hetzelfde. Het ontkennen van deze oorſpronkelijke erfverdorvenheid en zondeſtaat, ſtelt ons gelijk met de afgevallen geesten des afgronds, die ieder voor zich zelven gevallen zijn en gezondigd hebben, en welke dus ook in eeuwigheid in eigen perſoon en voor zich zelve boeten zullen, zonder Verlosſer, zonder redding, zonder zaligheid, zonder hope!

Het is dan deze door den Bijbel van den aanvang af zoo ſterk betuigde leer: dat God, in één paar, de menſchen, het menſchelijk geſlacht, het menschdom, rein geſchapen heeft; deze leer: dat God niet elken mensch voor zich zelven aan een proefgebod blootſtelt, maar allen in Adam onder de ongehoorzaamheid aan het proefgebod beſloten heeft, opdat hij *allen* in Christus zoude verlosſen en herſtellen ter zaligheid, die Hij verkoren heeft in dien Zoon zijner liefde; deze leer: dat wij door onze geſlachts-gemeenſchap met het overige menschdom, in deszelfs zonde, vloek en dood deelen; eene leer voor den natuurlijken mensch aanſtootelijk, maar voor een waarachtig en ter zaligheid leidend Christendom, volſtrekt noodzakelijk; deze is het, die wij belijden met de rechtgevoelende Kerk van alle eeuwen, niet alleen van Augustinus af, gelijk men valſchelijk voorwendt; maar van den eerſten zondaar af, die zijn aangeboren verderf leerde kennen, en zijnen afval in deszelfs wortel en grond, voor het oog van een heilig en rechtvaardig God, oprechtelijk verfoeien. Ja! de doop zelve leert het ons, »dat wij met onze kinderen in zonden ontvangen en geboren, en daarom kinderen des toorns zijn, zoodat wij in het rijk Gods niet komen kunnen, tenzij dat wij van nieuws geboren worden. Dit leert ons de ondergang en beſprenging met het water, waardoor ons de onreinigheid onzer zielen wordt aangewezen, opdat wij vermaand worden een mishagen aan ons-zelven te hebben, ons voor God te verootmoedigen, en onze reinigmaking en zaligheid buiten ons zelve te zoeken (1)". En daarom (zeggen wij nog eens met den ſtraks aangetogen Schrijver) »daarom is deze leere der erfzonde den geloovigen zoo dierbaar, omdat ons de genade in Christus Jezus des te rijker en overvloediger geopenbaard is, naarmate wij onze diepe ellende en afval in Adam meer innig hebben leeren kennen, en ons vertrouwen en onze vastigheid in God neemt des te meerder toe, naarmate wij duidelijker met het hart leeren inzien en gelooven, dat, gelijk de zonde van Adam ons door de eerſte of vleeschelijke geboorte, door de éénheid onzer nature met dezen eerſten algemeenen Stamvader en Hoofd des menschelijken geſlachts, rechtvaardiglijk en in der waarheid van God tot ſchuld wordt toegerekend, alzoo ook de gerechtigheid van Christus, door onze vereeniging met Hem als ons geestelijk Hoofd, en door de tweede of nieuwe geboorte welke de Heilige Geest werkt, ons van den God der waarheid en der genade, genadig, maar evenzeer in waarheid, tot vrij- en zaligſprekinge wordt toegerekend."

(1) Jez. LIX. Psalm. XIV. v. 3. en Rom. III. v. 9—19.

(1) *Formulier des Doops*, 1ste Stuk.

DE GRIEKSCHE BESCHAVING EN HET EVANGELIE.

Daar op let men doorgaans niet genoeg, dat de Griekſche beſchaving en het Evangelie, niet in trap en mate van licht en inzicht, van godsdienst en zedelijkheid, van leer en leven; neen, maar in den grond zelven, in het wezenlijkst en innerlijkst, en al het overige ganſchelijk beheerſchende beginſel van dat alles, verſchillen; en dat, welke ſchijnbare en treffende overeenkomſten in een of andere reſultaten mogen gevonden worden, de vereeniging van beide met elkander even zoo onmogelijk is, als van licht en duisternis, waarheid en logen, God en Belial. Een enkel maar veelbeteekenend voorbeeld toone dit onzen Lezer nader aan.

In het Evangelie wordt zeer dikwijls van ſchuldige zondaresſen geſproken, ook van dezulke die zich aan onreinheid en wellust hadden overgegeven. Deze worden geenszins van den weg des heils en de prediking der genade uitgeſloten; integendeel, de Heer zegt: *Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekeering.* Doch wij vinden haar door de Wet Gods veroordeeld, diep verſlagen, zich zelf verfoeiende, en aan alle waardij of aanſpraak op gunst of ontferming wanhopende, veroordeeld en zwijgend daar ſtaande, of met vele tranen de voeten des Heeren wasſchende, en afdroogende met hare, nu niet meer kunſtig of ſierlijk getooide, maar losſe en afhangende hairen; en van zulken is het woord des Heeren: *Vele zonden zijn haar vergeven, want zij heeft veel lief gehad!*

Doch geheel anders komen de dienaresſen der wellust in het beſchaafde Griekenland voor. Wel verre van boete of berouw, zijn zij vol trots en hovaardij, en geven de wet aan al wat groot en aanzienlijk is onder het volk. In plaats van verlegen en beſchaamd eenen leeraar der waarheid om heil en redding te vragen, zoo vindt men integendeel die wijsgeeren, welke voorgaven zulke leeraars te zijn, aan *hare* voeten. Een Socrates, die zijnen hoogmoed onder het vragen naar het gevoelen dergenen die tot hem kwamen, om hen hierdoor te verſtrikken, naauwelijks ver-

bergde, achtte het niet beneden zich, om Aspafia te gaan hooren. De blijfpeldichters maken de zaak kennelijk genoeg, wanneer zij verhalen, hoe die befchaafde zondaresfen de oorzaak der gewichtigfte ondernemingen en gebeurtenisfen harer Eeuw waren; gelijk onder anderen de onderwerping van Samos en de aanvang des Peloponnezifchen oorlogs aan diezelfde Aspafia moet geweten worden.

Wat was dan deze uiterlijke verfijning en befchaving anders, dan het witpleisteren van graven, die van binnen vol doodsbeenderen zijn? Wat anders, dan het fchoonvegen van het buitenfte des fchotels, terwijl het binnenfte onrein en ongewasfchen blijft? Wat is deze veredeling anders, dan (offchoon in een anderen vorm) die der Farizeërs, welke ook een inwendig heerfchend verderf door eenen uiterlijk fchoonen fchijn bedekten? — Wij zijn gewoon de Farizeën en Sadduceën als gruwelijke booswichten te befchouwen, omdat zij ons in de Schrift worden gefchilderd gelijk zij waarachtig waren. Doch men bedriege zich niet. De wereld, blind voor het licht Gods, kon zonder twijfel in deze voorgangers der Joodfche Natie niets anders dan achtbare en edele mannen zien, die in zedelijkheid en godsdienst zeer hoog ftonden. Het was alleen tegenover Hem die zijne eere met niemand deelen kan, en die alleen de Weg, de Waarheid en het Leven is, dat de natuurlijke boosheid huns harten aan het licht trad. Het is alleen in de van Gods Geest ingegeven Schrift dat zij ons in hun bederf geteekend ftaan.

Het is ons niet onbekend, dat vele, zelfs zeer christelijke Schrijvers gemeend hebben, dat Socrates en Plato zoo weinig verwijderd waren van de groote waarheden des Christendoms, dat zij, met een enkelen lichtftraal meer, tot derzelver erkentenis zouden zijn gekomen; en dat, ware hun de waarheid gepredikt, zij dien zonder twijfel met gretigheid en heilbegeerte zouden hebben aangenomen: waarom men dan ook deze wijsgeeren niet zelden zelfs op ééne lijn plaatst met den Heer en zijne Apostelen. Ons integendeel komt het waarfchijnlijk voor, dat deze zoo hoog befchaafde en fijnveredelde mannen ook oneindig bitterder en fcherper vijandfchap dan het gemeen zouden hebben aan den dag gelegd, tegen de leer van eene wet, die *beide Joden en Grieken befchuldigt, dat ze allen onder de zonde zijn, opdat alle mond geftopt worde en de geheele wereld voor God verdoemelijk zij;* zoodat degenen die gelooven, *om niet gerechtvaardigd worden uit zijne genade door de verzoening die in Christus Jezus is.*

En dit blijkt inderdaad uit de gefchiedenis. Paulus, (zelfs de verftandige Paulus) werd nergens zoo flecht ontvangen als onder de wijsgeeren te Athene, waar *fommigen van de Epicurifche en Stoïfche Philofophen met hem ftreden, en zeiden: wat wil toch deze klapper zeggen?* Het is waar, men heeft dit feit willen wegredeneren door van deze philofophen de verachtelijkfte fofisten te maken; doch vergeefs. Want offchoon wij wel willen erkennen, dat destijds de bloeitijd der Griekfche wijsbegeerte voorbij was; het blijkt ons nergens uit, dat deze Atheners zulke verachtelijke menfchen waren; zij behoorden zonder twijfel onder degenen die wat vroeger (1) *godsdienftig* (σεβόμενοι) genoemd worden.

Zoo was het dan te Athene. Was het te Corinthe beter gefteld? Waren het daar de wijzen, de aanzienlijken, de grooten, die hun hart openden voor de prediking der waarheid en des heils? Integendeel, al wat er eigenlijk deel had aan de *Griekfche befchaving*, was innig vijandig aan het Evangelie. *Gij ziet uwe roeping, broeders* (fchrijft de Apostel der Heidenen aan die van Corinthe), *dat gij niet vele wijzen zijt naar den vleesche, niet vele machtigen, niet vele edelen; maar het dwaze der wereld heeft God uitverkoren, opdat hij de wijzen befchamen zoude; en het zwakke der wereld heeft God uitverkoren, opdat hij het sterke zoude beschamen; en het onedele der wereld heeft God uitverkoren en hetgene niets is, opdat Hij hetgene iets is te niete zoude maken; opdat geen vleesch zoude roemen voor Hem.* Juist te Corinthe wilde Paulus geene wijsheid van woorden gebruiken, *opdat het kruis van Christus niet verijdeld mochte worden.*

En wie zou het zich vermeten, om te zeggen dat Paulus alleen verachtelijke fofisten bedoelde, en niet de fcherpzinnige wijsgeeren der betere eeuw van de Griekfche wijsgeerte, wanneer hij tot diezelfde Corinthifche gemeente fchreef: *Waar is de wijze? Waar is de Schriftgeleerde? Waar is de onderzoeker dezer Eeuw? Heeft God de wijsheid dezer wereld niet dwaas gemaakt? Want daar is gefchreven: ik zal het verftand der wijzen doen vergaan, en het verftand der verftandigen zal ik te niete maken.* Wie zou met grond kunnen beweren, dat Paulus die wijsgeeren als zoo na aan de waarheid befchouwde, welke in eene eeuw hebben geleefd, die hij mede onder *de tijden der onwetenheid* begreep?

Neen! het blijkt ons nergens uit, dat de Apostel der heidenen immer de bedoeling gehad hebbe, om het Christendom op den wortel van Griekfche wijsbegeerte of Griekfche befchaving te planten. Immers *het licht dat in de duisternis fchijnt*, zal dáár wel het minst gezocht worden, waar men zich het ijverigst op het ontfteken van kunstlicht toelegt. Dat eigen licht moet worden vaarwel gezegd zal de dageraad helder fchijnen en de zon opgaan in het harte, opdat God, *die gezegd heeft in den beginne, daar zij licht, in de harten schijne, om te geven verlichting der kennis der heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus.*

Niemand meene, dat wij uit vooringenomenheid onbillijk tegen de Griekfche en Romeinfche oudheid zijn. Integendeel, wij erkennen in dezelve den hoogften graad van verheffing, waartoe 's menfchen kunstvermogen en befpiegelend vernuft het in eigen kracht kon brengen. Wij doen gaarne hulde aan het vele voortreflijke, wat in hunne fchrijvers, wijzen, staatslieden, en vooral dichters gevonden wordt; maar wij willen tevens erkend zien, dat het Evangelie geene zamen- of gelijkftelling met de Griekfche wijsheid en befchaving dulden kan, en dat deze moeten onderdoen, waar het zich vertoont; of, bij gebreke van dien, er in de meeste vijandige houding tegen over ftaan. Men behoeft de flonkering van het nachtgefternte niet gering te fchatten, om groot en heerlijk van de zon te denken; maar den zonnefchijn zoo zeer te willen verflaauwd zien, dat bij dag ook de fterren zichtbaar worden, is een verlangen, onteerend voor den Schepper, die *de Zon* gaf *tot heerschappij des daags.*

(1) Hand. XVI. v. 17.

TE AMSTERDAM, BIJ G. VAN PEURSEM, IN DE NIEUWE SPIEGELSTRAAT BIJ DE KERKSTRAAT.